

STUDII ȘI ARTICOLE ARTICLES

Pregătirea, lucrările și hotărârile Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe

Pr. Prof. Dr. Viorel IONIȚĂ*

Rezumat:

Studiul realizează o prezentare rezumativă a istoriei pregătirii și convocării Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, desfășurat în perioada 18-26 iunie 2016, la Academia Ortodoxă din Insula Creta, evidențiindu-se, de asemenea, spre informarea cititorilor, motivele numirii astfel a acestui Sinod, cauzele definitivării sau reducerii listei temelor de pe ordinea de zi, lista Bisericilor participante și a membrilor participanți din Patriarhia Română, lucrările efective și hotărârile finale, structurate în șase documente tematice finale, precum și Enciclica și Mesajul final al participanților la acest important Sinod adresat credincioșilor.

Cuvinte-cheie:

Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, misiune, relații ecumenice, diaspora, autonomie, căsătorie, post.

Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, desfășurat între 18 și 26 iunie 2016, la Academia Ortodoxă din insula Creta, a constituit realizarea unui deziderat al tuturor Bisericilor Ortodoxe locale exprimat de la începutul secolului trecut. Din anul 1850 până astăzi, Biserica Ortodoxă s-a confruntat cu provocări fără precedent în îndelungata ei istorie. Aceste provocări își aveau originea în schimbările politice, sociale și culturale prin care au trecut țările în care își desfășurau activitatea Bisericile Ortodoxe. Schimbările respective au impus reorganizarea internă a Bisericilor Ortodoxe, precum și restructurarea misiunii lor într-o lume mereu în schimbare. Astfel, dacă în anul 1850 existau șapte Biserici Ortodoxe autoce-

* Pr. Dr. Dr.h.c. Viorel Ioniță, profesor emerit al Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității din București, România.

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

făle, anume: Patriarhia Ecumenică, Patriarhia Alexandriei, Patriarhia Antiohiei, Patriarhia Ierusalimului, Biserica Ortodoxă Rusă, Biserica Cîprului și Biserica Greciei, astăzi numărul acestor Biserici s-a dublat. La primele șapte s-au adăugat următoarele șapte Biserici Ortodoxe Autocefale: Biserica Ortodoxă Sârbă, Biserica Ortodoxă Română, Biserica Ortodoxă Bulgară, Biserica Ortodoxă Georgiană, Biserica Ortodoxă din Polonia, Biserica Ortodoxă din Albania și Biserica Ortodoxă din Ținuturile Cehiei și Slovacia. Comuniunea deplină dintre aceste 14 Biserici Autocefale exprimă Biserica Ortodoxă cea „Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească”. Pe de altă parte, fiecare Biserică Ortodoxă Autocefală sau locală nu este o parte din Biserica Ortodoxă cea una, ci reprezintă realizarea concretă a acesteia într-un anumit spațiu anume.

Revenind la schimbările politice și economice din țările majoritar ortodoxe pe parcursul ultimului secol și jumătate, constatăm că ele au constituit și una dintre cauzele principale ale migrației unui număr tot mai mare de ortodocși fie spre America și Europa Occidentală, fie spre Australia și Noua Zeelandă. Astfel a luat ființă Diaspora ortodoxă, prin organizarea unui mare număr de unități bisericești ortodoxe, mai întâi parohii, apoi episcopii, și mai târziu mitropolii, în afara teritoriului canonic tradițional al Bisericilor Ortodoxe. Aceste fapte au pus Bisericile Ortodoxe în fața unei provocări la care nu s-a găsit încă soluționarea canonică deplină. În sfârșit, pe parcursul acestei perioade de un secol și jumătate, Bisericile Ortodoxe au venit tot mai des în contact cu comunități creștine eterodoxe și în final, cu mișcarea ecumenică. În fața acestor provocări complexe, Bisericile Ortodoxe au considerat că era necesară găsirea unor soluționări luate împreună prin organizarea unui Sinod al întregii Biserici Ortodoxe.

1. Pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe

Printre primele propuneri de organizare a unui Sinod Ortodox în prima parte a secolului al XX-lea se numără inițiativa Mitropolitului Primat al Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea (1920-1925; Patriarh, 1925-1939). La scurtă vreme după întronizarea sa ca Mitropolit al Ungrovlahiei, acesta a adresat Patriarhiei Ecumenice, în anul 1920, o scrisoare irenică, prin care aprecia drept „necesar ca – în interesul bunei rezolvări a unor chestiuni bisericești, care bat la poarta tuturor țărilor cu credincioși ortodocși, și în interesul întăririi unității atât de folositoare pentru toți a unei Biserici Ortodoxe răsăritene de pretudindeni – să reluăm firul atât de mult întrerupt al consfătuirilor în soboare comune ale tuturor Bisericilor care mărturisesc apostolica credință răsăriteană”¹. După numai trei ani, un alt ierarh român, anume Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului (1920-1955), a transmis Congresului Pa-

¹ Pr. Dr. Gh. Soare, „De la Vatopedi la Rhodos”, *BOR*, 79 (1961), nr. 9-10, p. 844.

Pregătirea, lucrările și hotărârile Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe

nortodox de la Constantinopol, din anul 1923, propunerea ca Patriarhia Ecumenică să organizeze în anul 1925 o mare întrunire de aniversare a 1600 de ani de la Primul Sinod Ecumenic (Niceea, 325). Acest Congres Panortodox, organizat de Patriarhul Ecumenic Meletie al IV-lea Metaxakis (1921-1923), la care Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Arhimandritul Iuliu Scriban, a salutat propunerea românească și a recomandat Patriarhiei Ecumenice organizarea unui Sinod Panortodox în anul 1925. Această recomandare reprezenta prima decizie panortodoxă de convocare a unui Sinod al întregii Bisericii Ortodoxe.

În spiritul hotărârilor din 1923, Patriarhul Ecumenic Grigorie al VII-lea (1923-1924) a adresat tuturor Bisericilor Ortodoxe o enciclopică, la 3 iunie 1924, prin care convoca pentru anul 1925 un „Sinod general Panortodox sau chiar Ecumenic”². În legătură cu temele care ar fi trebuit discutate la acest Sinod, Patriarhul Ecumenic promitea că va informa Bisericile Ortodoxe din timp, „după ce ne vom ocupa cu scrisorile unor Biserici surori care ne-au scris în acest sens”³. Drept urmare, în a doua jumătate a anului 1924, Patriarhia Ecumenică a trimis tuturor Bisericilor Ortodoxe un „plan de lucru”, respectiv o listă cu 26 puncte structurate în opt părți⁴. La acestea Bisericile Ortodoxe au răspuns că Sinodul propus nu putea fi convocat căci nu era deloc pregătit. Astfel, Patriarhia Ecumenică a amânat convocarea unui Sinod și a inițiat un proces de consultare la nivel panortodox, pentru identificarea temelor de interes general, care ar trebui discutate la un Sinod al tuturor Bisericilor Ortodoxe. Pe această linie, Patriarhia Ecumenică a organizat între 8 și 23 iunie 1930, la Mănăstirea Vatoped din Sfântul Munte, întrunirea unei Comisii interortodoxe, la care Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată prin episcopul Lucian Triteanul al Romanului (1923-1947) și episcopul Tit Simedrea, pe atunci Vicar Patriarhal (1926-1935, apoi episcop al Hotinului între 1935-1940 și în final Mitropolit al Bucovinei între 1940-1945, decedat în 1971 la Mănăstirea Cernica). Întrunirea de la Vatoped a adoptat o listă de 17 teme, care au fost propuse tuturor Bisericilor Ortodoxe spre studiu. Temele propuse ar fi urmat să fie studiate de un Prosinod, care însă nu a putut fi convocat datorită opoziției unora dintre Bisericile Ortodoxe.

Pregătirea unui Sinod al întregii Bisericii Ortodoxe a fost apoi reluată de Patriarhul Ecumenic Atenagora (1948-1972), prin organizarea celor patru Conferințe Panortodoxe. La prima din, acestea, desfășurată între 24 septembrie și 1 octombrie 1961, în Insula Rhodos, Patriarhia Ecumenică a prezentat o listă de teme grupate în opt secții⁵, care au fost discutate și, în final, adoptate. Aceste teme au fost reco-

² Anastasios Kallis, *Auf dem Weg zu einem Heiligen und Großen Konzil. Ein Quellen- und Arbeitsbuch zur orthodoxen Ekklesiologie*, Theophano Verlag, Münster, 2013, p. 111.

³ *Ibidem*, p. 112.

⁴ *Ibidem*, p. 113-114.

⁵ Cf. Pr. Liviu Stan, „Soborul panortodox de la Rhodos”, *MO*, 13 (1961), 10-12, p. 723-728.

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

mandate spre studiu tuturor Bisericilor Ortodoxe, care au considerat foarte curând că lista respectivă este prea lungă și că ar fi imposibil pentru un Sinod să se ocupe de toate aceste teme. De aceea, cea de a IV-a Conferință Panortodoxă, desfășurată între 8 și 16 iunie 1968, la Centrul Ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy, lângă Geneva, Elveția, a pregătit și a adoptat măsurile necesare pentru pregătirea propriu-zisă a Sinodului dorit de Bisericile Ortodoxe. Printre hotărârile luate de această întrunire s-au numărat:

- 1) fixarea denumirii Sinodului, respectiv aceea care s-a folosit și în Creta;
- 2) înființarea unui secretariat pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe;
- 3) înființarea unei comisii interortodoxe pentru pregătirea acestui sinod;
- 4) reducerea catalogului temelor adoptat în anul 1961;
- 5) trecerea la pregătirea directă a Sinodului prin convocarea unei serii de Conferințe Panortodoxe Presinodale⁶.

Cele cinci Conferințe Panortodoxe Presinodale, desfășurate toate la Centrul Ortodox de la Chambésy în anii: 1976, 1982, 1986, 2009 și respectiv 2015, au avut mandatul, mai întâi, să aprobe în unanimitate o listă de teme definitive pentru Sfântul și Marele Sinod și apoi să elaboreze în unanimitate câte un proiect de text pentru fiecare dintre temele reținute. Aceste teme au fost studiate, pe baza contribuțiilor Bisericilor Ortodoxe locale, de Comisia interortodoxă pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, care a elaborat proiecte de texte pe marginea fiecărei teme, iar proiectele au fost prezentate Conferințelor Panortodoxe Presinodale spre dezbateră și adoptare. Atât la nivelul Comisiei pregătitoare, cât mai ales la cel al Conferințelor Presinodale, textele-proiect puteau fi adoptate numai în unanimitate. Obținerea unanimității cu privire la proiectele de texte, care urmau să fie prezentate direct Sfântului și Marelui sinod, a fost însă un proces foarte dificil, ceea ce explică pauzele lungi, mai ales între ultimele Conferințe Presinodale. Dar nici acele lungi perioade de timp n-au fost suficiente, căci nu s-a ajuns la adoptarea unor proiecte de texte pentru fiecare dintre cele zece teme reținute în anul 1976. Ieșirea din impasul în care a intrat procesul de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod a fost însă posibilă prin hotărârile luate de Sinaxele Întâistătorilor Bisericilor Ortodoxe.

2. Titlul sau denumirea Sinodului Bisericii Ortodoxe

Scrisoarea Patriarhiei Ecumenice din anul 1924, citată mai sus, prin care era lansată prima propunere de convocare a unui Sinod al întregii Biserici Ortodoxe, se referea la „un Sinod general Panortodox, sau chiar Ecumenic”, de unde

⁶ Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, *Hotărârile Întrunirilor Panortodoxe din 1923 până în 2009 – spre Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe*, Basilica, București, 2013, p. 77-78.

Pregătirea, lucrările și hotărârile Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe

înțelegem că nu era încă suficient de clar ce statut urma să aibă acel Sinod. Imediat după ce s-a renunțat la această inițiativă, s-a impus ideea unei etape de pregătire pentru un Sinod al întregii Biserici Ortodoxe, etape care au fost renumite prin conceptul inedit de „Prosinod”. O contribuție importantă la clarificarea terminologiei legate de Sinodul propus a fost adusă de primul Congres al Facultăților de Teologie Ortodoxă, desfășurat la Atena între 29 noiembrie și 6 decembrie 1936. Pe baza a cinci referate susținute de tot atâția profesori, dintre care al 5-lea de profesorul român de Drept canonic de la Cernăuți, Valerian Șesan (1978-1940), Congresul a ajuns la concluzia că hotărârile importante și normative pentru Biserica Ortodoxă nu pot fi luate decât de către un Sinod Ecumenic, care însă nu poate fi convocat fără o pregătire adecvată. De aceea, până în momentul când Biserica Ortodoxă va fi în măsură să poată convoca un Sinod Ecumenic, majoritatea teologilor prezenți la acel congres au considerat că ar fi util să se convoace un sinod general al Bisericii Ortodoxe, respectiv un Sinod Panortodox⁷.

Ideea că prima etapă pe calea spre un Sinod al întregii Biserici Ortodoxe ar fi un Prosinod se regăsește și în comunicatul primei Conferințe Panortodoxe de la Rhodos, din anul 1961. Prin acest comunicat participanții afirmă că „am luat o hotărâre unanimă cu privire la catalogul temelor viitorului prosinod”⁸. Preotul Prof. Liviu Stan, care a fost prezent la întrunirea din Rodos, prezintă această conferință sub denumirea de „Sobor Panortodox” (vezi nota 5), ceea ce înseamnă că terminologia folosită în acea perioadă de timp, referitor la Sinodul în pregătire, era încă insuficient de clară. De aceea, a IV-a Conferință Panortodoxă, din anul 1968, a propus ca Sinodul în pregătire să se numească *Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe*. Unul dintre motivele alegerii acestei denumiri a fost că tot astfel s-a intitulat și Sinodul convocat de Sfântul Împărat Constantin cel Mare la Niceea, în anul 325, iar denumirea acestuia de „*Sinod Ecumenic*”, adică al întregii Biserici sau al Bisericii „de pretutindeni”, a apărut câțiva ani mai târziu, mai ales prin contribuția Sfântului Atanasie cel Mare⁹. Pe de altă parte, Sinodul fiecărei Biserici Ortodoxe locale se numește „sfânt”, de aceea Sinodul tuturor Bisericilor Ortodoxe locale este nu numai sfânt, ci și mare, tocmai prin dimensiunea și însemnătatea sa.

Cea de a IV-a Conferință Panortodoxă a propus apoi ca termenul de *Prosinod* să fie înlocuit cu acela de „Conferință Panortodoxă Pregătitoare”¹⁰. Tot la

⁷ *Ibidem*, p. 46.

⁸ *Ibidem*, p. 160.

⁹ Viorel Ioniță, „Sinodul I Ecumenic. Rolul împăratului Constantin cel Mare și importanța acestui sinod pentru viața Bisericii creștine”, în *Cruce și Misiune. Sfinții Împărați Constantin și Elena – Promotori ai libertății religioase și Apărători ai Bisericii*, vol. II, Studii culese și publicate de Emilian Popescu și pr. Viorel Ioniță, Basilica, București, 2013, p. 341 ș.u.

¹⁰ Anastasios Kallis, *op. cit.*, p. 124.

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

această conferință calificativul de „panortodox” s-a folosit numai pentru instanțele decizionale, respectiv pentru Conferințele Presinodale, iar pentru toate instanțele pregătitoare consultative, cum a fost mai ales Comisia pregătitoare s-a folosit termenul de interortodox. Această distincție între nivelul inter-ortodox consultativ și cel pan-ortodox decizional a fost schimbată de Sinaxa Întâistătorilor Bisericii Ortodoxe Autocefale din ianuarie 2016, care a folosit calificativul de „panortodox” pentru toate comitetele legate de pregătirea și desfășurarea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe.

3. Definitivarea listei temelor de pe ordinea de zi a Sinodului

Identificarea temelor de interes pentru toate Bisericile Ortodoxe a luat cel mai mult timp din îndelungatul proces de pregătire a acestui Sinod. Prima listă de teme la nivel panortodox a fost cea propusă de Patriarhia Ecumenică în anul 1924, listă formată dintr-o introducere și șapte părți, fiecare cu mai multe teme. Apoi, prima listă de teme adoptată la nivel panortodox a fost cea adoptată de Comisia Interortodoxă pregătitoare de la Mănăstirea Vatoped, din Muntele Athos. Această listă conținea 17 teme, majoritatea referindu-se la viața internă a Bisericii Ortodoxe. Numai tema numărul 7 se referea la cultivarea de „Relațiuni în duh de dragoste, care (după cuvântul Sf. Apostol Pavel) toate le nădăjduiește (I Cor. 13, 7-8), cu Bisericele eterodoxe (armeană, coptă, abisiniană, haldeiană, iacobită, veche catolică, anglicană), care tind să se apropie de Biserica Ortodoxă și nu fac prozelitism printre ortodocși”¹¹.

A doua listă de teme, pentru un Prosinod, cum se spunea atunci, a fost adoptată de prima Conferință Panortodoxă de la Rhodos, din anul 1961. Această listă conținea peste 120 de teme grupate în următoarele 8 capitole: I. Credința și Dogma, II. Cultul divin, III. Administrația și ordinea bisericească, IV. Raporturile Bisericii Ortodoxe între ele, V. Raporturile Bisericii Ortodoxe cu cealaltă lume creștină, VI. Ortodoxia în lume, VII. Teme teologice și VIII. Probleme sociale¹². Catalogul din 1961 a fost considerat de toate Bisericile drept prea lung, apreciindu-se că nu era necesar ca un Sinod să discute toate acele teme. De aceea a IV-a Conferință Panortodoxă, din anul 1968, a solicitat Bisericii Ortodoxe să precizeze care sunt temele de interes pentru ele și care ar trebui să fie discutate de un Sinod. Drept urmare, prima Conferință Panortodoxă Presinodală (Chambésy, 21-28 noiembrie 1976) a adoptat o listă de 10 teme, care fuseseră recomandate de toate Bisericile Ortodoxe, anume:

¹¹ Pr. Gheorghe Soare, art. cit., p. 846 ș.u.

¹² Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, *Hotărârile...*, p. 162-169.

Pregătirea, lucrările și hotărârile Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe

1. Diaspora ortodoxă;
2. Autocefalia și modul ei de proclamare;
3. Autonomia și modul ei de proclamare;
4. Dipticele;
5. Problema calendarului;
6. Impedimente la căsătorie;
7. Readaptarea dispozițiilor bisericești privitoare la post;
8. Relațiile Bisericilor Ortodoxe cu restul lumii creștine;
9. Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică;
10. Contribuția Bisericilor Ortodoxe locale la realizarea idealurilor creștine de pace, libertate, frățietate și dragoste între popoare și înlăturarea discriminărilor rasiale¹³.

Așa lua sfârșit „lunga aventură a listei temelor”, după cum a afirmat Mitropolitul Antonie al Ardealului¹⁴. Această listă a rămas definitivă pentru Sfântul și Marele Sinod, dar Conferințele Panortodoxe Presinodale nu au reușit să adopte proiecte de texte pentru toate cele zece teme propuse, așa că nu toate au putut fi incluse pe ordinea de zi a Sfântului și Marelui Sinod.

4. Rolul Sinaxei în procesul de pregătire și apoi de desfășurare a Sinodului

Sinaxa Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe este o formă recentă de exersare a sinodalității în Biserica Ortodoxă, care s-a afirmat cu autoritate în primul rând în raport cu pregătirea Sfântului și Marelui Sinod. Prima Sinaxă a Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe, care a luat hotărâri cu implicații directe asupra procesului de pregătire a acestui Sinod a fost cea desfășurată la Fanar-Istanbul între 10-12 octombrie 2008, cu prilejul comemorării anului „Sfântul Apostol Pavel, Apostolul Neamurilor”, la care Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Înaltpreasfințitul Părinte Laurențiu, Mitropolitul Ardealului. În mesajul publicat la sfârșitul acestei întruniri se preciza că „noi salutăm propunerea Patriarhiei Ecumenice de a continua pe parcursul anului 2009 [...] pregătirea Sfântului și Marelui Sinod”¹⁵. Această hotărâre a stat la baza organizării celei de a IV-a Conferințe Panortodoxe Presinodale, din 6-13 iunie 2009¹⁶, care a adoptat proiectul de text pentru tema *Diaspora ortodoxă*.

¹³ *Prémière Conférence Panorthodoxe Préconciliaire* (Chambésy – Genève, 21-28 novembre 1976), dans SYNODICA III, Centre Orthodoxe du Patriarcat Œcuménique, Chambésy – Genève, 1979, pp. 113-117.

¹⁴ Antonie Plămădeală, „O privire asupra pregătirii Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe”, *O*, 29 (1977), nr. 2, p. 248.

¹⁵ <http://orthodoxeurope.org/page/14/156.aspx#1> (ianuarie 2017).

¹⁶ Pr. Viorel Ioniță, „A 4-a Conferință Panortodoxă Presinodală, Chambésy/Geneva, 6-12 iunie 2009”, *ST*, 5 (2009), 2., p. 235 ș.u.

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

xă. Tot cu prilejul acestei Sinaxe, s-a hotărât ca la nivelul panortodox de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod să participe numai reprezentanții Bisericilor Ortodoxe Autocefale, nu și cei ai Bisericilor Ortodoxe Autonome, cum se întâmplase până în acel moment. Cea de a doua Sinaxă a Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe, care a luat o serie de hotărâri determinante pentru procesul de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod, a avut loc tot la Fanar/Istanbul, între 6 și 9 martie 2014¹⁷. Urma-rea directă a hotărârilor acestei întruniri a fost constituirea Comisiei Interortodoxe Speciale pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod, între luna octombrie 2014 și luna aprilie 2015, care a avut mandatul să revizuiască proiectele de texte adoptate în anii '80 ai secolului trecut, care trebuiau aduse la zi. Potrivit hotărârilor Sinaxei din martie 2014, textele revizuite au fost supuse spre dezbateră și aprobare la cea de a V-a Conferință Panortodoxă Presinodală, desfășurată între 10 și 17 octombrie 2015 la Centrul Ortodox de la Chambésy¹⁸.

Ultima etapă decisivă în procesul de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod a constat în organizarea Sinaxei Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe, între 21-28 ianuarie 2016 la Centrul Ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy, întrunire bazată pe decizia Sinaxei din martie 2014. Prima serie de decizii luate în ianuarie 2016 a fost în legătură cu temele care nu erau încă definitive pentru Sfântul și Marele Sinod. Astfel, după ce un comitet restrâns a revizuit textul privind temele: 1. *Misiunea Bisericii Ortodoxe în lumea contemporană* și 2. *Taina căsătoriei și impedimentele sale*, aceste două texte au fost adoptate direct de Sinaxă. În legătură cu tema *Autocefalia și modul ei de proclamare*, precum și cu aceea a *Dipticelor*, Sinaxa a apreciat că aceste teme „nu au fost aprobate în unanimitate pe parcursul a numeroase întruniri succesive ale Comitetului interortodox pregătit, pentru a putea fi aprobate definitiv de una dintre Conferințele Panortodoxe Pregătitoare”¹⁹; de aceea Sinaxa a hotărât că aceste două teme nu vor face parte din tematica Sfântului și Marelui Sinod și, deci, nu au fost incluse pe ordinea de zi, ele urmând a fi examinate ulterior. Tot referitor la lista temelor propuse pentru Sfântul și Marele Sinod, Sinaxa a abordat și tema privind *Calendarul*, în legătură cu care a recomandat că „este potrivit ca fiecare Biserică să fie liberă de a pune în practică ceea ce consideră de cuviință pentru formarea duhovnicească a enoriașilor săi, dar fără să modifice data sărbătoririi comune a Paștilor de către toți ortodocșii”²⁰. Deci, nici această temă nu a fost înscrisă pe lista temelor Sfântului și Marelui Sinod.

¹⁷ <http://patriarhia.ro/sinaxa-ntaistatatorilor-bisericilor-ortodoxe-fanar-6-9-martie-2014-mesaj-5326.html> (ianuarie 2017).

¹⁸ Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, *Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe. Documente pregătitoare*, Basilica, București, 2016, p. 16 ș.u.

¹⁹ *Ibidem*, p. 78.

²⁰ *Ibidem*.

Pregătirea, lucrările și hotărârile Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe

Astfel, pe lista definitivă a Sfântului și Marelui Sinod au fost înscrise de Sinaxa de la Chambésy șase teme, în următoarea ordine:

1. „Misiunea Bisericii Ortodoxe în lumea contemporană;
2. Diaspora ortodoxă;
3. Autonomia și modul ei de proclamare;
4. Taina căsătoriei și impedimentele ei;
5. Importanța postului și respectarea lui astăzi;
6. Relațiile Bisericilor Ortodoxe cu ansamblul lumii creștine”²¹.

Definind lista temelor, Sinaxa din ianuarie 2016 a hotărât apoi că Sfântul și Marele Sinod va avea loc, cu Harul lui Dumnezeu, la Academia Ortodoxă din Creta, în Kolymbari de Kissamos, între 18 și 27 iunie 2016. O altă decizie importantă luată de această Sinaxă a fost adoptarea unui *Regulament de organizare și funcționare a Sinodului*²². În legătură cu autoritatea deciziilor pe care urma să le ia Sfântul și Marele Sinod, la sugestia Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Sinaxa a precizat că acestea vor avea „o autoritate panortodoxă” (articol 13). În sfârșit, Sinaxa din ianuarie 2016 a hotărât ca Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe să adopte un *Mesaj final*, în care să abordeze unele dintre problemele lumii de astăzi. Preafericitul Părintele Patriarh Daniel, care prin intervențiile sale a contribuit în mod decisiv la clarificarea mai multor aspecte legate de pregătirea Sfântului și Marelui Sinod, a precizat că „trebuie să avem o viziune pastorală dinamică asupra sinodalității, care se manifestă în etape succesive sau periodice la fiecare cinci, șapte sau zece ani, pentru binele întregii Ortodoxii”²³.

5. Participanții la Sinod

În legătură cu participanții la Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, Sinaxa din ianuarie 2016 a confirmat recomandarea Sinaxei din martie 2014, potrivit căreia fiecare Biserică Ortodoxă Autocefală urma să fie reprezentată la Sfântul și Marele Sinod de Întâistătorul său, însoțit de maximum 24 de ierarhi și 6 consultanți preoți, călugări sau mireni. În plus, fiecare Întâistător putea fi însoțit de câte doi însoțitori speciali. Sinaxa a luat această decizie pe considerente „pastorale și logistice, care făceau imposibilă participarea fiecărui episcop. Apoi numărul de 24 de episcopi a fost ales potrivit viziunii din Apocalipsă 4, 4, unde

²¹ *Ibidem*, p. 78-79.

²² *Ibidem*, p. 83 ș.u.

²³ *Cuvântul Patriarhului României rostit la deschiderea lucrărilor Sinaxei Întâistătorilor de Biserici Ortodoxe, 22 ianuarie 2016*; cf. <http://basilica.ro/patriarhul-romaniei-un-eveniment-istoric-important-pentru-a-dezvolta-practica-sinodalitatii-la-nivel-panortodox-2/> (ianuarie 2017).

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

se spune că „douăzeci și patru de scaune înconjurau tronul și pe scaune douăzeci și patru de bătrâni, șezând, îmbrăcați în haine albe și purtând pe capetele lor cununi de aur”²⁴. Hotărârea privind numărul maxim al delegaților fiecărei Biserici Ortodoxe nu a întâmpinat opoziție în niciunul dintre Sfintele Sinoade ale celor 14 Biserici Ortodoxe Autocefale.

Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost condusă de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, însoțit de următorii 24 de ierarhi: IPS Teofan, Arhiepiscopul Iașilor și Mitropolitul Moldovei și Bucovinei; IPS Laurențiu, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului; IPS Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului; IPS Irineu, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei; IPS Ioan, Arhiepiscopul Timișoarei și Mitropolitul Banatului; IPS Iosif, Arhiepiscopul ortodox român al Europei Occidentale și Mitropolitul ortodox român al Europei Occidentale și Meridionale; IPS Serafim, Arhiepiscopul ortodox român al Germaniei, Austriei și Luxemburgului și Mitropolitul ortodox român al Germaniei, Europei Centrale și de Nord; IPS Mitropolit Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei; IPS Irineu, Arhiepiscopul de Alba Iulia; IPS Ioachim, Arhiepiscopul Romanului și Bacăului; IPS Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos; IPS Timotei, Arhiepiscopul Aradului; IPS Nicolae, Arhiepiscopul ortodox român al celor două Americi; PS Sofronie, Episcopul ortodox român al Oradiei; PS Nicodim, Episcopul Severinului și Strehaiei; PS Visarion, Episcopul Tulcii; PS Petroniu, Episcopul Sălajului; PS Siluan, Episcopul ortodox român al Ungariei; PS Siluan, Episcopul ortodox român al Italiei; PS Timotei, Episcopul ortodox român al Spaniei și Portugaliei; PS Macarie, Episcopul ortodox român al Europei de Nord; PS Varlaam Ploieșteanul, Episcop-vicar patriarhal, Secretarul Sfântului Sinod; PS Emilian Lovișteanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului și PS Ioan Casian de Vicina, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a celor două Americi²⁵. Delegația Bisericii noastre a fost însoțită de următorii consilieri speciali: Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, consilier patriarhal onorific, Pr. Michael Tița, Pr. Ștefan Ababei, Pr. Nicolae Dascălu, D-l Ionuț Mavrichi, consilieri patriarhali, și Pr. Conf. Dr. Patriciu Vlaicu. Iar cei doi însoțitori speciali ai Părintelui Patriarh Daniel au fost D-l consilier patriarhal Leonard Ciofu și Diac. Mihai Mușat.

După cum este cunoscut, patru Biserici Ortodoxe Autocefale au lipsit de la Sfântul și Marele Sinod, anume Patriarhia Antiohiei, Biserica Ortodoxă Rusă, Biserica Ortodoxă Bulgară și Biserica Ortodoxă Georgiană. Cu toate acestea, Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe s-a desfășurat așa cum a fost planificat

²⁴ <https://www.orthodoxcouncil.org/faq> (ianuarie 2017).

²⁵ <http://basilica.ro/membrii-delegatiei-patriarhiei-romane-care-vor-participa-la-sfantul-si-marele-sinod/> (ianuarie 2017).

Pregătirea, lucrările și hotărârile Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe

și aprobat la nivel panortodox. Pe de altă parte, delegațiile care au participat la Sfântul și Marele Sinod au avut mandatul Sinodului Bisericii lor, în cadrul căruia au fost discutate toate textele propuse spre deliberare în Creta, astfel că fiecare episcop, deci și cei care nu au fost prezenți personal în Creta, a avut posibilitatea să-și expună punctul său de vedere cu privire la temele propuse. În sfârșit, au existat episcopi în diferite Biserici Ortodoxe, care nu au dorit să participe personal la Sfântul și Marele Sinod, din diferite motive. Numărul total al episcopilor participanți la Sinod a fost de 167, inclusiv cei 10 Întâistătători ai Bisericilor Ortodoxe prezente.

6. Lucrările Sfântului și Marelui Sinodul

Lucrările propriu-zise ale Sfântului și Marelui Sinod au fost precedate de Sinaxa Întâistătătorilor, din ziua de vineri 17 iunie, când a fost analizat proiectul de mesaj și s-au făcut propuneri ca Patriarhul Ecumenic să invite Bisericile absente să participe cel puțin la Sfânta Liturghie din duminica de 26 iunie, la încheierea Sinodului. Sâmbătă, 18 iunie, toți participanții au asistat la săvârșirea Sfintei Liturghii în orașul Kisamos, reședința Mitropoliei de Kisamos și Selinon, pe teritoriul căreia se află Academia Ortodoxă din Creta. La sfârșitul acestei slujbe oficiate de Preafericitul Teodor al II-lea, Patriarhul Alexandriei, a fost săvârșit un parastas pentru toți cei care au contribuit la pregătirea acestui Sinod, dar între timp au trecut la cele veșnice.

Duminică 19 iunie, Duminica Rusaliilor, toți delegații, împreună cu mulți credincioși din Creta au asistat la săvârșirea Sfintei Liturghii în sobor de toți cei zece Întâistătători, în Catedrala Sfântul Tit din Heraklion, capitala insulei. De luni 20 până sâmbătă 25 iunie s-au desfășurat lucrările propriu-zise ale Sfântului și Marelui Sinod. Programul de lucru al Sinodului începea în fiecare zi cu săvârșirea Sfintei Liturghii pe rând de delegațiile celor 10 Biserici prezente. Din partea delegației Bisericii Ortodoxe Române, Sfânta Liturghie a fost săvârșită, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, de către Preasfințitul Visarion al Tulcii, în ziua de joi, 23 iunie. Lucrările Sfântului și Marelui Sinod, care s-au desfășurat numai în ședințe plenare, au fost conduse de Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Bartolomeu, în calitate de moderator. Discuțiile s-au concentrat în exclusivitate asupra celor șase proiecte de texte referitoare la cele 6 teme înscrise pe ordinea de zi a Sinodului. După discutarea și adoptarea prin consens a celor șase texte la temele menționate, ceea ce a însemnat un mare succes pentru lucrările Sinodului, desfășurate într-un spirit de frățietate și mare responsabilitate, s-a precizat că, dată fiind extensiunea textului propus pentru Mesajul Sinodului, Sinaxa Întâistătătorilor a hotărât să intituleze textul elaborat de un Comitet panor-

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

todox „*Enciclica Sfântului și Marelui Sinod*”, iar în locul unui comunicat, pe care ar fi trebuit să-l adopte Sinodul, a fost propus un „*Mesaj al Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe către poporul drept-credincios și către toți oamenii de bună-voință*”. Acesta din urmă, fiind un rezumat al Enciclicei, a fost citit solemn în cadrul Sfintei Liturghii, oficiate în sobor de Întâistătătorii prezenți la încheierea Sinodului, în Biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel din orașul Chania. Aceste ultime două texte adoptate de Sfântul și Marele Sinod sunt complet inedite și în ele sunt elaborate de o manieră actuală câteva considerații importante privind viața și misiunea Bisericii Ortodoxe azi, cum ar fi familia, grija față de tineret, atitudinea față de fenomenul complex al secularizării etc., care nu au putut fi suficient aprofundate în cele șase texte de bază.

Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la Sfântul și Marele Sinod, evidențiată de mulți participanți, a fost foarte clar descrisă de IPS Mitropolit Ieroteos Vlachos de Nafpactos, din Biserica Greciei, una dintre vocile critice la adresa acestui Sinod, după cum urmează: „Patriarhia României s-a pregătit foarte bine pentru Sinod și a făcut propuneri importante de corectare a textelor, mai ales pentru documentul «Relațiile Bisericii Ortodoxe cu restul lumii creștine»... Pe durata sesiunilor, Patriarhul României este cel care și-a susținut opiniile având cunoaștere teologică, experiența de la Dialogurile [ecumenice] și determinare. În anumite cazuri a fost foarte stăruitor și a avut o contribuție importantă în formularea art. 21 al documentului «Relațiile Bisericii Ortodoxe cu restul lumii creștine»... Dintre toți întâi-stătătorii, Patriarhul României, Daniel, a arătat că are deplină cunoaștere teologică și capacitatea de a-și susține opiniile. De asemenea, a avut capacitatea de a face propuneri alternative, atunci când nu au fost acceptate propunerile sale”²⁶.

7. Hotărârile Sinodului

Sinaxa din martie 2014 a decis că hotărârile Sinodului se vor lua numai în unanimitate și că fiecare Biserică va avea numai un singur vot, care se exprima de către Întâistătător. Sfântul și Marele Sinod a adoptat în total opt texte și toate au primit votul celor zece Biserici prezente, prin aceea că au fost semnate fiecare de către toți cei zece Întâistătători prezenți. Faptul că nu toți episcopii prezenți au semnat unele acte a fost prevăzut de *Regulamentul de organizare și funcționare a Sfântului și Marelui Sinod*, prin articolul 12, paragraful 2, după cum urmează: „Votarea textelor de către Biserici la Sinod și nu de membrii delegațiilor nu exclude posibilitatea unei poziții negative din partea unuia sau a mai multor ierarhi din

²⁶ <http://basilica.ro/mitropolitul-ierotheos-vlachos-despre-delegatia-patriarhiei-romane-la-sinodul-din-creta-bine-pregatiti-si-fermi-pe-pozitie/> (ianuarie 2017).

Pregătirea, lucrările și hotărârile Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe

delegația unei Biserici Ortodoxe Autocefale cu privire la amendamentele aduse sau chiar la un text, în general. Acest dezacord este înscris în Actele Sinodului²⁷. Deci, chiar dacă unii ierarhi delegați nu au semnat, hotărârile Sinodului au fost acceptate în unanimitate.

Cu privire la cele opt texte adoptate de Sfântul și Marele Sinod se cuvine să precizăm că, în afară de o singură excepție, toate aceste texte sunt bazate în exclusivitate pe citate biblice și patristice. Excepția se referă la faptul că în documentul privind „*Relațiile Bisericii Ortodoxe cu ansamblul lumii creștine*” este citat Documentul de la Toronto, adoptat de Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor și intitulat „*Biserica, Bisericile și Consiliul Ecumenic al Bisericilor*”. Acest document a fost însă adoptat la solicitarea ortodocșilor și la redactarea lui a contribuit printre alții Pr. Prof. George Florovsky. Cele opt documente adoptate de Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe sunt:

7.1. Misiunea Bisericii Ortodoxe în lumea contemporană²⁸

Această temă s-a intitulat inițial „*Contribuția Bisericii Ortodoxe locale la realizarea idealurilor creștine de pace, libertate, frățietate și dragoste între popoare și înlăturarea discriminărilor rasiale și altele*”²⁹, iar primul text referitor la această temă a fost adoptat de a III-a Conferință Panortodoxă Presinodală (20 octombrie – 6 noiembrie 1986). Apoi, la recomandarea Sinaxei Întâistătorilor Bisericii Ortodoxe Autocefale din 6-9 martie 2014, Comisia Interortodoxă Specială pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod, la întrunirile sale din primăvara anului 2015, a revizuit textul din 1986 și a propus noul titlu. Textul revizuit a fost adoptat de Sinaxa din ianuarie 2016.

Această temă a fost propusă de Sinaxă pe primul loc pe agenda Sfântului și Marelui Sinod, de unde rezultă importanța pe care a acordat-o Sinaxa temei în cauză. În acest text sunt propuse o serie de recomandări privind orientarea Bisericii Ortodoxe față de provocările lumii contemporane, cu privire la afirmarea și protejarea demnității persoanei umane, precum și la apărarea păcii și evitarea oricărui fel de război, la înlăturarea discriminărilor de tot felul din lumea de astăzi, precum și cu privire la riscurile pe care le implică cercetarea științifică în special

²⁷ Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, *Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe...* p. 91.

²⁸ Acest text este format dintr-o introducere și 6 capitole, după cum urmează: *Introducere* (6 paragrafe); 1. Valoarea persoanei umane (4 par.); 2. Libertate și responsabilitate (3 par.); 3. Despre pace și dreptate (5 par.); 4. Pacea și Împiedicarea războiului (3 par.); 5. Biserica Ortodoxă în fața discriminărilor (3 par.); 6. Misiunea Bisericii Ortodoxe ca mărturie de dragoste în slujire (15 par.) cf.: <http://basilica.ro/sfantul-si-marele-sinod-misiunea-bisericii-in-lumea-contemporana-document-final/> (ianuarie 2017).

²⁹ Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, *Hotărârile...*, p. 203-214.

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

în domeniul biotehnologiilor, apoi cu privire la aspectele negative ale globalizării ș.a. În fața tuturor acestora, Biserica Ortodoxă „se adresează inimii omului și îl îndeamnă, împreună cu Apostolul Pavel, să adopte și să trăiască toate câte sunt adevărate, câte sunt de cinste, câte sunt drepte, câte sunt curate, câte sunt vrednice de iubit (Flp 4,8), dragostea jertfitoare a Domnului Său Răstignit, singura cale spre o lume a păcii, a dreptății, a libertății și a dragostei între oameni și popoare”.

Conceptul folosit în acest text, cel mai viu dezbătut, a fost cel de persoană, cu referire la persoana umană; ori, așa cum a menționat Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Părintele Profesor Dumitru Stăniloae a folosit foarte des acest concept și, drept urmare, el nu a fost înlăturat complet din textul final al Sinodului.

7.2. Diaspora ortodoxă³⁰

Proiectul de text referitor la această temă a fost adoptat de cea de a IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală (6-13 iunie 2009) și este compus dintr-o introducere, din care cel de al treilea paragraf conține lista celor 12 Adunări episcopale în care sunt cuprinse toate eparhiile ortodoxe canonice din Diaspora. Partea a doua a acestui text conține un *Regulament de funcționare a Adunărilor Episcopale în Diaspora Ortodoxă*. Cu privire la recomandările Sinaxei din ianuarie 2016, Sfântul și Marele Sinod „a dezbătut textele referitoare la *Diaspora ortodoxă* și la Regulamentul de funcționare a Adunărilor episcopale din Diaspora, care i-au fost supuse de cea de IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală (Chambésy, 2009) și de Sinaxa Întâistătorilor Bisericilor Ortodoxe Autocefale (21-28 ianuarie 2016), pe care le-a aprobat cu unele amendamente minore”.

Sfântul și Marele Sinod a mai precizat, în introducere, următoarele: „S-a constatat, de asemenea, că, datorită unor motive de ordin istoric și pastoral, în stadiul actual nu se poate trece imediat la ordinea strictă a Bisericii cu privire la această chestiune, adică să existe un singur episcop într-un singur loc. De aceea, s-a hotărât să se păstreze Adunările episcopale instituite de cea de a IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală, până la momentul potrivit, când toate condițiile vor fi atinse pentru aplicarea acribiei canonice”.

Potrivit articolului al 5-lea din Regulamentul de funcționare a Adunărilor Episcopale în Diaspora Ortodoxă, atribuțiile acestor adunări sunt:

„a) să vegheze și să contribuie la menținerea unității Bisericii Ortodoxe a Regiunii în angajamentele sale teologice, eclesiologice, canonice, spirituale, caritabile, educative și misionare;

³⁰ Documentul est format dintr-o parte introductivă de 7 paragrafe și partea a doua care conține „Regulamentul de funcționare a Conferințelor Episcopale din Diaspora Ortodoxă”, format din 13 articole; cfr. <http://basilica.ro/sfantul-si-marele-sinod-diaspora-ortodoxa-document-oficial/> (ianuarie 2017).

Pregătirea, lucrările și hotărârile Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe

- b) coordonarea și impulsivarea activităților de interes comun în domeniile: pastoral, al catehezei, al vieții liturgice, al editării de publicații religioase, al mijloacelor de publicare în masă, al educației bisericești etc.;
- c) relațiile cu eterodocșii și cu adepții altor religii;
- d) tot ce angajează Biserica Ortodoxă în relațiile sale cu societatea și cu autoritățile publice;
- e) pregătirea unui proiect de organizare a ortodocșilor din regiune pe baze canonice”.

Punerea în practică a acestui regulament, imediat după cea de a IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală, care a avut loc în anul 2009, a stimulat în mod evident cooperarea dintre diferitele eparhii ortodoxe și Diaspora, iar acest fapt a fost subliniat chiar în cadrul lucrărilor Sfântului și Marelui Sinod, printre alții, de IPS Arhiepiscop Dimitrios al Arhiepiscopiei Ortodoxe Grecești din America. Datorită acestor rezultate, Sfântul și Marele Sinod a recomandat continuarea respectării recomandărilor propuse încă din anul 2009 prin acest text, chiar dacă acesta nu aduce soluționarea canonică dorită a situației din Diaspora Ortodoxă.

7.3. Autonomia și modul ei de proclamare³¹

Proiectul de text la această temă a fost elaborat de Comisia Interortodoxă pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, la întrunirea sa din 9-17 decembrie 2009 și mai apoi adoptat de cea de a V-a Conferință Panortodoxă Presinodală (10-17 octombrie 2015). Varianta textului adoptat de Sfântul și Marele Sinod conține o introducere, plus 3 articole, fiecare cu mai multe subpuncte, prin care sunt fixate criteriile canonice de acordare unei Biserici a statutului de Biserică Autonomă, ca și relația acesteia cu Biserica mamă de care depinde. Un fapt important, afirmat în acest document chiar din al doilea paragraf, este că „Biserici autonome nu se întemeiază în spațiul geografic al Diasporei ortodoxe”. Cu alte cuvinte, o Biserică autonomă se poate afirma în exclusivitate în interiorul teritoriului canonic al unei Biserici Ortodoxe Autocefale. O altă precizare importantă cu privire la statutul unei Biserici autonome, precizat în paragraful 1, a) este că există „diferite grade de dependență referitoare la relațiile Bisericii autonome cu Biserica autocefală de care a aparținut”. Astfel, unele Biserici autonome pot avea un grad mai mare de autonomie decât altele, de exemplu prin aceea că au propriul lor Sfânt Sinod, apoi „prin participarea întâistătorului ei la Sinodul Bisericii Autocefale”, cum este formulat în articolul 1, d.

Punctul cel mai sensibil legat de acordarea autonomiei este atins în paragraful 2,f, , după cum urmează: „În cazul acordării statutului de autonomie la aceeași

³¹ <http://basilica.ro/sfantul-si-marele-sinod-autonomia-si-modul-ei-de-proclamare-document-oficial/> (ianuarie 2017).

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

circumscripție geografică eclesială de către două Biserici Autocefale, ceea ce ar duce la contestarea autonomiei atât de către o parte, cât și de către alta, părțile implicate se adresează împreună sau separat Patriarhiei Ecumenice, astfel ca aceasta să găsească soluția canonică în legătură cu acea chestiune, potrivit practicii panortodoxe în vigoare”. Această prevedere este clară, dar ea se complică, așa cum au menționat reprezentanții Bisericii Ortodoxe Ruse, atunci când Patriarhia Ecumenică este ea însăși una dintre cele două părți ale problemei. Rezolvarea acestei situații este însă, prevăzută prin precizarea că soluția rezolvării unor altfel de situații trebuie să urmeze „practica panortodoxă în vigoare”, adică să fie implicate toate Bisericile Ortodoxe Autocefale. Pericolul ca două Biserici Ortodoxe Autocefale să acorde unei Biserici locale statutul de Biserică autonomă, există numai în teritoriile canonice revendicate în același timp de două Biserici Ortodoxe Autocefale, cum ar fi Estonia sau Republica Moldova, însă textul propus nu a reușit să găsească o soluționare concretă a unor astfel de situații.

7.4. Taina căsătoriei și impedimentele ei³²

Această temă s-a numit la început doar *Impedimente la căsătorie*, iar primul proiect de text la această temă a fost adoptat de cea de a II-a Conferință Panortodoxă Presinodală (3-12 septembrie 1982)³³. La propunerile Sinaxei, din ianuarie 2016, a fost elaborat un text nou, compus din două părți, prima cu referire la Căsătoria ortodoxă, compusă din 11 paragrafe, în care este afirmată originea divină a Tainei cununiei, care are drept condiție indispensabilă „unirea liberă dintre un bărbat și o femeie”. Cea de a doua parte a acestui text se referă la impedimentele la căsătorie din punct de vedere ortodox. Impedimentele cauzate de relații de înrudire de sânge sau de natură spirituală au făcut obiectul acestui Sfânt și Mare Sinod doar pentru a fixa câteva principii canonice generale pentru toate Bisericile Ortodoxe. Mult mai problematică însă s-a dovedit chestiunea căsătoriilor intercreștine, fără să mai vorbim de căsătoriile inter-religioase.

Astfel, cu privire la căsătoriile mixte dintre ortodocși și ne-ortodocși sau ne-creștini, Sfântul și Marele Sinod a hotărât că: „I) Cununia dintre ortodocși și ne-ortodocși este interzisă după *acribia* canonică (canonul 72 al Sinodului Quinisext in Trullo)”, iar paragraful 5,II, arată că „*Este important ca posibilitatea de a aplica iconomia bisericească cu privire la impedimentele la cununie să fie decisă de Sfântul Sinod al fiecărei Biserici Ortodoxe Autocefale, conform principiilor sfințelor canoane și într-un spirit de discernământ pastoral în vederea mântuirii*

³² <http://basilica.ro/sfanta-taina-a-cununiei-si-impedimentele-la-aceasta-document-oficial/> (ianuarie 2017).

³³ Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, *Hotărârile...*, p. 188-189.

Pregătirea, lucrările și hotărârile Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe

oamenilor". Această decizie este mult mai restrictivă decât toate propunerile anterioare, tocmai pentru a facilita acceptarea acestui text și de Biserica Georgiei, care a refuzat se semneze varianta prezentată Sinaxei din ianuarie 2016. În sfârșit, Sfântul și Marele Sinod afirmă în acest sens principiile canonice dintotdeauna ale Bisericii Ortodoxe, dar nu interzice posibilitatea ca Sfintele Sinoade ale unor Biserici Ortodoxe să acorde episcopilor lor libertatea de a aproba căsătoriile intercreștine, care sunt foarte curente în Diaspora ortodoxă.

7.5. Importanța postului și respectarea lui astăzi³⁴

Această temă, elaborată în 9 paragrafe, s-a intitulat la început „*Readaptarea dispozițiilor bisericești privitoare la post*”³⁵ și a fost, mai întâi, studiată de cea de a III-a Conferință Panortodoxă, care i-a dat titlul pe care îl poartă astăzi, mai ales la propunerea Mitropolitului Antonie al Transilvaniei, conducătorul delegației Bisericii Ortodoxe Române la această conferință³⁶. Actualitatea acestei teme se baza pe constatarea că regulile postului, după litera lor, nu erau respectate decât de o minoritate de credincioși ortodocși și de aceea unii credeau că acele principii trebuiau adaptate, nu schimbate, la vremea de astăzi. Atitudinea Bisericii Ortodoxe Române a fost că soluția este afirmarea importanței postului pentru mântuire, pentru a-i încuraja pe toți credincioșii să-l respecte.

La recomandarea Sinaxei Întâistătătorilor Bisericii Ortodoxe Autocefale, din martie 2014, textul din 1986 a fost ușor revizuit de Comisia Interortodoxă Specială, după care a fost adoptat de cea de a V-a Conferință Panortodoxă Presinodală din 10-17 octombrie 2015. În acest text se afirmă importanța practicii postului în tradiția ortodoxă și sunt formulate unele criterii orientative de aplicare a principiului bisericesc al dezlegării cu privire la post. Cu privire la importanța postului, textul adoptat de Sfântul și Marele Sinod subliniază, încă din paragraful întâi, că urmând „neclintit hotărârile apostolice, canoanele sinodale și întreaga tradiție patristică, Biserica Ortodoxă a proclamat întotdeauna valoarea deosebit de înaltă a postului pentru viața duhovnicească a omului și pentru mântuirea lui. Pe parcursul întregului an liturgic, ea înalță tradiția și învățătura patristică despre post, necesară pentru trezvia continuă și fără greșală a omului și spre a-i trezi lui dorința pentru lupta duhovnicească”. Principiile aplicării iconomiei bisericești cu privire la Post sunt formulate în paragraful al 7-lea, prin precizarea că, „dintr-o blândețe pastorală, Biserica a pus regimului postului limitele iconomiei milosti-

³⁴ <http://basilica.ro/sfantul-si-marele-sinod-importanta-postului-si-respectarea-lui-astazi-document-oficial/> (ianuarie 2017).

³⁵ Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, *Hotărârile...*, p. 226-230.

³⁶ IPS Antonie Plămădeală, „A trei Conferință Panortodoxă presinodală”, *BOR*, 104 (1986), nr. 9-10, p. 38 ș.u.

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

ve. Drept urmare, ea a prevăzut aplicarea principiului bisericesc al economiei în caz de boală trupească, de necesitate imperativă sau în cazul vitregiei vremurilor, după un discernământ și o grijă pastorală episcopală a Bisericilor locale”. Textul sinodal privitor la Post este primul, dacă nu singurul, din cele adoptate de Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, care se referă absolut la fiecare credincios și, fiind vorba de un text foarte frumos, va trebui pus la dispoziția tuturor cât mai repede posibil.

7.6. Relațiile Bisericilor Ortodoxe cu ansamblul lumii creștine³⁷

Această temă a fost separată la început în două teme, și anume 1. *Ortodoxia și Mișcarea ecumenică* și 2. *Relațiile Bisericilor Ortodoxe cu restul lumii creștine*, ambele fiind adoptate într-o primă formă de cea de a III-a Conferință Panortodoxă Presinodală³⁸, când a fost adoptat câte un proiect de text pentru fiecare dintre ele. În vederea aducerii la zi a acestor două texte, Sinaxa Întâistăătorilor Bisericilor Ortodoxe, din martie 2014, a recomandat revizuirea lor de către Comisia Interortodoxă Specială, care a sugerat, în primul rând, contopirea celor două texte, căci ambele teme tratau relațiile internaționale ale Bisericii Ortodoxe atât cu organizațiile intercreștine internaționale, cât și cu Bisericile eterodoxe. Textul unic astfel propus a fost adoptat de cea de a V-a Conferință Panortodoxă Presinodală și este compus din 24 de paragrafe. Prin principiile formulate în acest text, relațiile intercreștine ale Bisericilor Ortodoxe se vor putea desfășura în limitele fixate la nivel panortodox.

Textul legat de această temă a suscitât și suscită încă o dispută uneori furi-bundă, pe motivul că Sfântul și Marele Sinod ar fi recunoscut comunitățile creștine ne-ortodoxe drept Biserici, unii ortodocși pretinzând că termenul de Biserică nu poate fi folosit în niciun fel cu referire la creștinii eterodocși. Mai întâi să precizăm că Sfântul și Marele Sinod a adoptat următoarea formulare, în paragraful al 6-lea din acest document: „Potrivit naturii ontologice a Bisericii, unitatea sa nu poate fi perturbată. Totuși, Biserica Ortodoxă recunoaște denumirea istorică a altor Biserici și Confesiuni creștine eterodoxe, care nu sunt în comuniune cu ea”. Iar în paragraful numărul 21 se afirmă că „În același timp, Biserica Ortodoxă are rezerve în ceea ce privește unele puncte capitale legate de credință și disciplină, căci Bisericile și Confesiunile ne-ortodoxe s-au îndepărtat de adevărata credință a Bisericii una, sfântă, sobornicească și apostolească”. În celelalte paragrafe ale textului, termenul de Biserică este folosit numai pentru Biserica Ortodoxă, cea „una, sfântă, sobornicească și apostolească”.

³⁷ <http://basilica.ro/sfantul-si-marele-sinod-relatiile-bisericii-ortodoxe-cu-ansamblul-lumii-crestine-document-oficial/> (ianuarie 2017)

³⁸ Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, *Hotărârile...*, p. 215-226.

Pregătirea, lucrările și hotărârile Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe

În legătură cu folosirea termenului de Biserică pentru comunitățile creștine eterodoxe, vom cita numai două exemple de felul cum sunt menționate acestea în două cazuri de autoritate în teologia ortodoxă. În primul caz este vorba despre „*Epistola Enciclică a celor patru Patriarhi ai Răsăritului*”, din anul 1848³⁹, adresată „către ortodocșii de pretutindenea, ai Bisericii celei una, sfântă, sobornicească și apostolească”, care a fost unul dintre documentele oficiale ortodoxe cele mai critice la adresa catolicilor și care, totuși, folosește de trei ori expresia „*Bisericile Apusului*” (vezi paragrafele 5, VI, 5, XI și 5, XII) și apoi expresia „*Biserica Romană*” de șapte ori, inclusiv în variantele „*Biserica cea din tot Apusul*” sau „*Biserica cea întru tot înnoitoare a Apusului*” (vezi paragrafele 13, 16 și 17). În sfârșit, în paragraful nr. 13, Papa este numit „Sanctitatea Sa”, ori nimeni nu poate considera că această enciclică ar fi recunoscut caracterul eclesial al Bisericii Romano-Catolice.

În al doilea rând, ne referim la Părintele Prof. Dumitru Stăniloae, care așa cum a arătat Părintele Liviu Petcu, într-un studiu publicat la data de 20 septembrie a.c. pe site-ul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei⁴⁰, „folosește termenul de «Biserică» atunci când se referă, firește, la adevărata Biserică, cea Ortodoxă, dar uzează de acest termen și când face referire la alte confesiuni creștine. Astfel, părintele Stăniloae folosește termenii de: *Biserica Catolică* sau *Biserica Romano-catolică*, *Biserica Luterană*, *Biserica Anglicană*, *Bisericile Vechi-catolice*, *Necalcedoniene*, *Orientale*, *Biserica Coptă*, *Etiopiană*, *Siriană din Malabar*, *Bisericile protestante*, *Biserica greco-catolică (uniată)*”. Astfel de exemple se numără cu zecile în diferitele scrieri ale celui mai mare teolog român al tuturor timpurilor, care nu a recunoscut niciodată comunitățile creștine eterodoxe ca Biserici în sens eclesiologic. Pe linia acestei tradiții a folosit Sfântul și Marele Sinod termenul de „Biserică” cu referire la comunitățile creștine eterodoxe, adică numindu-le așa cum se numesc ele și cum sunt cunoscute de toată lumea, fără ca prin aceasta să le recunoască vreo valoare eclesială.

Acest ultim text de bază adoptat de Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe nu conține nimic eretic, așa cum au constatat unii din părinții duhovnicești de mare autoritate. Pe de altă parte, acest text care a trecut prin multe reformulări din anul 1986 până în anul 2016 ar putea să includă unele afirmații insuficient de clare, care vor putea fi formulate mai clar la o etapă următoare. Totuși, acest text constituie cel mai autoritativ text pentru definirea raporturilor Bisericilor Ortodoxe cu celelalte comunități creștine, definire necesară pentru ca Bisericile Ortodoxe să poată urma aceeași linie.

³⁹ http://saraca.orthodoxphotos.com/biblioteca/enciclica_1848.htm (ianuarie 2017).

⁴⁰ <http://www.doxologia.ro/articole-teologice/parintele-dumitru-staniloae-despre-biserica-ortodoxa-bisericile-crestine>.

7.7. Enciclica Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe⁴¹

Enciclica preia majoritatea temelor din cele șase documente, cu intenția de a le adânci pe cele mai importante. Una dintre îngrijorările Bisericii Ortodoxe exprimate în acest document este față de familie în societatea secularizată, care „abordează căsătoria pe criterii pur sociologice și pragmatice, considerându-o ca simplă formă de relație, printre altele, revendicând un drept egal și beneficiind de o garanție instituțională” (*Paragraf 6*). Acestei crize a familiei, Biserica Ortodoxă îi opune căsătoria ca pe „un atelier de viață în dragoste nutrită de Biserică și un dar incomparabil al Harului lui Dumnezeu” (*Ibidem*), prin care bărbatul și femeia binecuvântați în Biserică se jertesc împreună lui Dumnezeu și, în același timp, unul pentru altul. Numai astfel căsătoria devine locul de împlinire atât a bărbatului cât și a femeii, și, în același timp, cel mai sigur mediu de creștere și educare a copiilor. Cu referire la tineretul ortodox, Biserica Ortodoxă arată că acesta „trebuie să fie conștient că el este purtătorul unei tradiții a Bisericii Ortodoxe multisekulare binecuvântate și, în același timp, continuatorul acestei tradiții pe care trebuie să o păstreze cu curaj și să o cultive cu forța valorilor veșnice ale Ortodoxiei, pentru a depune mărturie creștină vie” (*Paragraf 8*).

Îngrijorată de conflictele armate, care curmă viața multor oameni nevinovați, Biserica Ortodoxă apelează la toți factorii de răspundere să facă tot ceea ce le stă în putință spre a promova pacea și reconcilierea între oameni și popoare. Astfel, tot în Enciclica Sinodului se face un apel la „toate părțile implicate, independent de convingerile lor religioase, să lucreze la reconcilierea și la respectul drepturilor omului și să protejeze înaintea de toate dreptul divin al vieții” (*Paragraf 18*). Apoi, în fața tuturor provocărilor și a tulburărilor tot mai mari prin care trece lumea de astăzi, în același text sinodal, paragraful numărul 13, se arată că: „Într-o societate mondială axată pe «a avea» și pe individualism, Biserica Ortodoxă universală propune adevărul vieții în Hristos și potrivit lui Hristos, realizată liber în viața de toate zilele a fiecărei ființe umane, prin munca sa săvârșită „până seara” (Psalm 103, 23), prin mijlocirea căreia acesta devine colaborator al Tatălui Cereș – „Căci noi împreună-lucrători cu Dumnezeu suntem” (*I Co 3, 9*) – și al Fiului Său, ”Tatăl Meu până acum lucrează; și Eu lucrez (*In 5, 17*)”.

⁴¹ Acest text este compus dintr-o introducere și șapte capitole: *Introducere* (4 parag.); I. Biserica : *Trupul lui Hristos și imaginea Sfintei Treimi* (5 para.); II. *Misiunea Bisericii în lume* (3 para.); III. *Familia – imaginea dragostei lui Hristos pentru Biserica Sa* (2 para.); IV. *Educația în Hristos* (1 para); V. *Biserica în fața provocărilor contemporane* (5 para.); VI. *Biserica în fața globalizării, a violenței ca fenomen extrem al migrației* (5 para.); și VII. *Biserica : mărturisire în dialog* (2 para; plus două paragrafe de încheiere); cf.: <http://ziarullumina.ro/enciclica-sfantului-si-marelui-sinod-al-bisericii-ortodoxe-dum-114557.html> (ianuarie 201)7.

Pregătirea, lucrările și hotărârile Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe

Așa cum s-a menționat, Enciclica reprezintă un text inedit, elaborat chiar pe parcursul lucrărilor Sfântului și Marelui Sinod; de aceea acest text a fost foarte apreciat. Cu toate acestea, acest text nu poate fi separat de celelalte documente aprobate de acest Sinod, căci hotărârile Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe sunt complementare, chiar dacă se referă la teme diferite. Toate hotărârile acestui Sinod au la bază Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, pe care le interpretează din perspectivă ortodoxă cu referire la provocările cu care se confruntă această Biserică astăzi.

7.8. Mesajul Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe către poporul drept-credincios și către toți oamenii de bunăvoință⁴²

Mesajul Sfântului și Marelui Sinod este în fond un rezumat al Enciclicei prezentate mai sus și subliniază, mai întâi, că „Prioritară pentru Sfântul și Marele Sinod a fost proclamarea **unității** Bisericii Ortodoxe. Întemeiată pe Euharistie și succesiunea apostolică a episcopilor, unitatea existentă are nevoie să fie întărită și să aducă noi roade” (*Paragraf 1*). Cu privire la dialogul Bisericii Ortodoxe cu alte comunități creștine, în acest mesaj se subliniază că reflectând „asupra necesității de a mărturisi adevărul credinței apostolice, Biserica noastră acordă o mare importanță **dialogului**, îndeosebi cu creștinii nonortodocși. În acest fel, restul lumii creștine cunoaște mai deplin autenticitatea tradiției ortodoxe, valoarea învățaturii patristice, experiența liturgică și credința ortodocșilor. Dialogurile pe care le poartă Biserica Ortodoxă nu implică niciodată un compromis în materie de credință” (*Paragraf 3*).

La fel ca în Enciclică, și în Mesaj este exprimată grija specială a Bisericii Ortodoxe față de tineret, care prin acest mesaj „se adresează **tinerilor**, care sunt în căutarea unei vieți depline, în toată libertatea, dreptatea, creația și iubirea. Ea îi îndeamnă să se alăture conștient Bisericii care este adevărul și viața, să vină și să dăruiască Trupului eclezial vitalitatea, grijile, preocupările și așteptările lor. Tinerii nu sunt doar viitorul Bisericii, dar și o forță, și o prezență creativă la nivel local și mondial” (*Paragraf 11*).

În sfârșit, în Mesaj să afirmă că pe „parcursul lucrărilor Sfântului și Marelui Sinod a fost subliniată importanța Sinaxelor Primaților care au avut loc și s-a decis convocarea periodică a Sfântului și Marelui Sinod, la intervale de 7 sau 10 ani” (*Paragraf 1*). Această subliniere avea la bază propunerea făcută de Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

8. Receptarea hotărârilor Sfântului și Marelui Sinod

Din informațiile de mai sus reiese că temele de pe lista Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe au fost adoptate în faza pregătitoare prin consensul

⁴² <http://basilica.ro/mesajul-sfantului-si-marelui-sinod-al-bisericii-ortodoxe/> (ianuarie 2017).

Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță

tuturor Bisericilor Ortodoxe locale, iar textele propuse acestui Sinod au fost aprobate tot prin consens de cele zece Biserici Ortodoxe prezente la Sinod. În ultima vreme s-au formulat o serie de observații critice atât în legătură cu statutul acestui Sinod, precum și cu cele șase texte prezentate pe scurt mai sus. Credința ortodoxă este mărturisită și păstrată în totalitatea ei de ceea ce numim cu un termen grecesc *Pleroma* Bisericii, care include atât pe ierarhi, cât și pe ceilalți clerici, pe monahi și monahii, precum și pe toți credincioșii mireni sau laici. Clerul singur, fără credincioși, nu reprezintă pleroma Bisericii, dar cu atât mai puțin credincioșii mireni fără clerici. În acest sens, a fost inspirată inițiativa Preafericitului Părinte Patriarh Daniel de a convoca Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, la a treia sesiune de lucru a sa din anul 2016, cu puțin timp înainte de lucrările Sinodului din Creta; astfel au putut fi discutate toate propunerile referitoare la acest Sinod și în măsura justeței lor teologice au fost reținute spre a fi susținute în Creta.

Prin hotărârile sale, Sfântul și Marele Sinod nu a schimbat nimic din învățătura dintotdeauna a Bisericii lui Hristos, ci a formulat mai precis această învățătură, cu referire la unele din provocările de azi la adresa Bisericii Ortodoxe. Hotărârile luate de acest Sinod au „*autoritate panortodoxă*”, așa cum se precizează în Regulamentul de organizare și funcționare a Sfântului și Marelui Sinod, iar importanța sa este evidențiată prin receptarea acestor hotărâri de întreaga pleromă a Bisericii Ortodoxe, inclusiv în cadrul celor patru Biserici Ortodoxe absente de la Sinod. Cu privire la receptarea hotărârilor Sfântului și Marelui Sinod, Biserica Ortodoxă Română poate fi luată ca model, prin aceea că în ședința sa de lucru, din 29 octombrie 2016, Sfântul Sinod al Bisericii noastre a „*luat act cu apreciere de participarea și implicarea substanțială a Patriarhului României și a altor membri ai delegației Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe*”. Cu același prilej s-a „*luat act de conținutul documentelor în forma aprobată în cadrul lucrărilor Sfântului și Marelui Sinod din Creta*”, precum și de faptul că textele adoptate de Sinodul din Creta „*pot fi explicitate, nuanțate sau dezvoltate de către un viitor Sfânt și Mare Sinod al Bisericii Ortodoxe*”⁴³.

Biserica Ortodoxă Română a fost cea care, prin vocea Întâistătătorului său, a recomandat continuarea practicii sinodalității la nivel mondial, dar, ținând cont de faptul că în Creta nu au fost prezente toate Bisericile Ortodoxe, Sfântul Sinod al Bisericii noastre și-a exprimat speranța că explicitarea textelor adoptate precum „și redactarea altor documente sinodale cu teme diferite nu trebuie realizate, însă, sub presiunea timpului, ci, în cazul în care nu există consens panortodox, ele

⁴³ Vezi „Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe din Creta (16-26 iunie 2016)”, în *Ziarul Lumina* din 31 Octombrie 2016.

Pregătirea, lucrările și hotărârile Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe

trebuie amânate și perfecționate, până când se va realiza un consens”⁴⁴. Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe desfășurat în Insula Creta a însemnat reluarea practicii sinodalității în Biserica Ortodoxă la nivel panortodox, și continuarea practicării sinodalității la acest nivel este imperios necesară pentru mărturia unitară a Bisericii Ortodoxe în lumea de astăzi.

⁴⁴ *Ibidem.*